

TARİHTE İSLAM BİLİM GELENEĞİ

TARİHSEL EPİSTEMOLOJİYE GİRİŞ

Alparslan AÇIKGENÇ
Yıldız Teknik Üniversitesi

15 Ekim 2011
Ankara

BİLİM GELENEKLERİ TARİHSEL EPİSTEMOLOJİYİ EN İYİ SERGİLEYEN TOPLUMSAL VE TARİHSEL SÜREÇLERDİR.

Gelenek, bir toplumdaki fertlerin belli bir takım davranışlarının uzun süre icra edilmesiyle fertlerin zihinlerinde oluşan bu davranışların öğretisel yapı kazanması neticesinde topluma atfedilen örf, âdet ve alışkanlıkların bütünlüğüdür.

Bu bütünlük bilimsel alanda oluşmuş ise buna “bilim geleneği” denir.

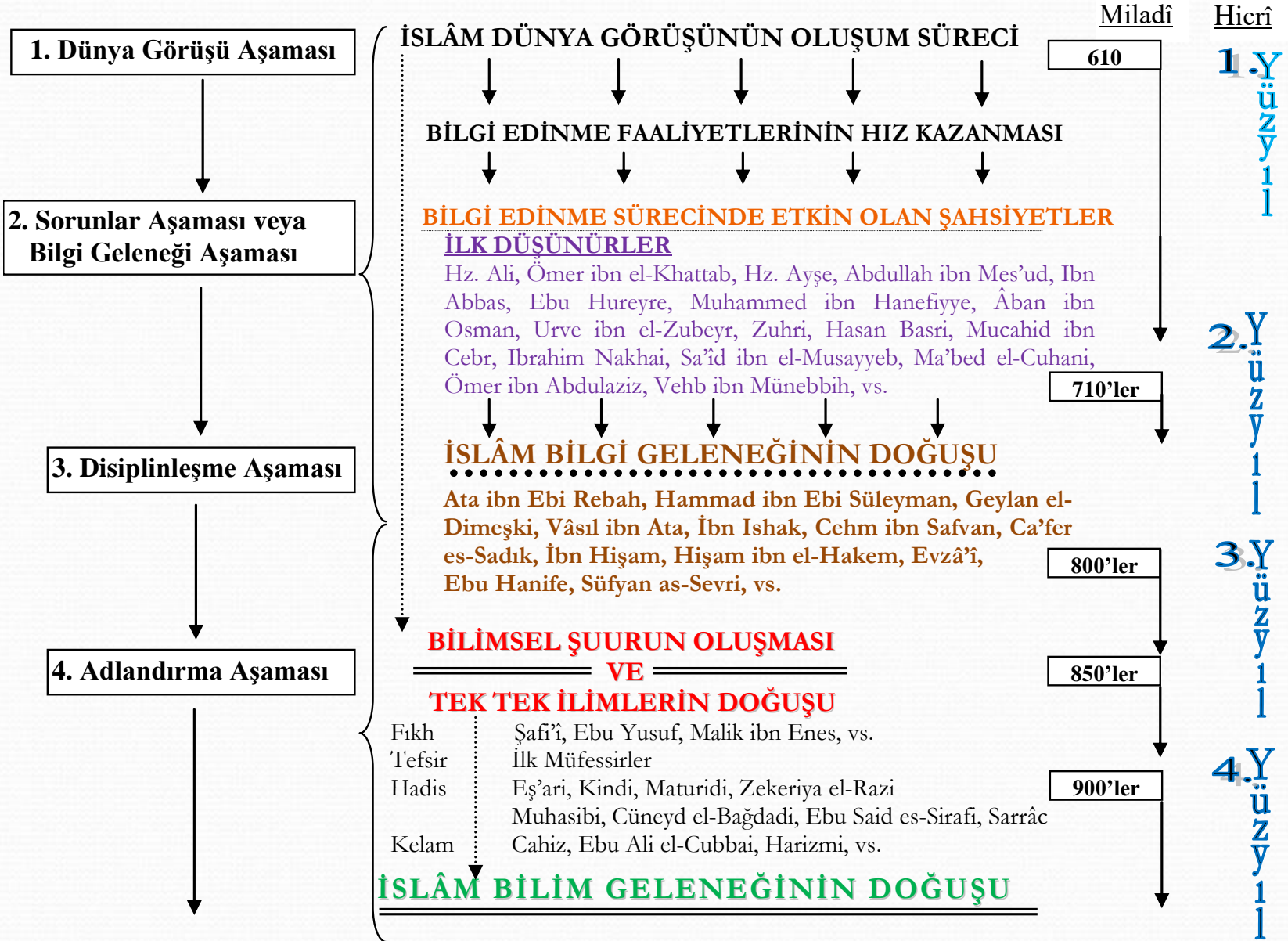
Yani;

Bir medeniyette belli bilim adamları topluluğu (*ulemâ'*) tarafından icra edilen davranışlarının nesiller boyu devam etmesi ile bilim adamlarının zihniyetinde oluşan öğretisel yapının o topluma atfedilen örf, âdet ve alışkanlıklarının bütünlüğüne “bilim geleneği” denir.

Bilim geleneği topluma mal edilen öğretisel ve davranışsal yön içerdiğinden her bilim geleneğinin sadece bir topluma daha doğrusu “medeniyet”e ait olabileceğini rahatlıkla savunabiliriz.

Bu durumda sadece tek bir “İslâm bilim geleneği”nden söz edilebilir.

İslâm Bilim Geleneğinin Doğuşu

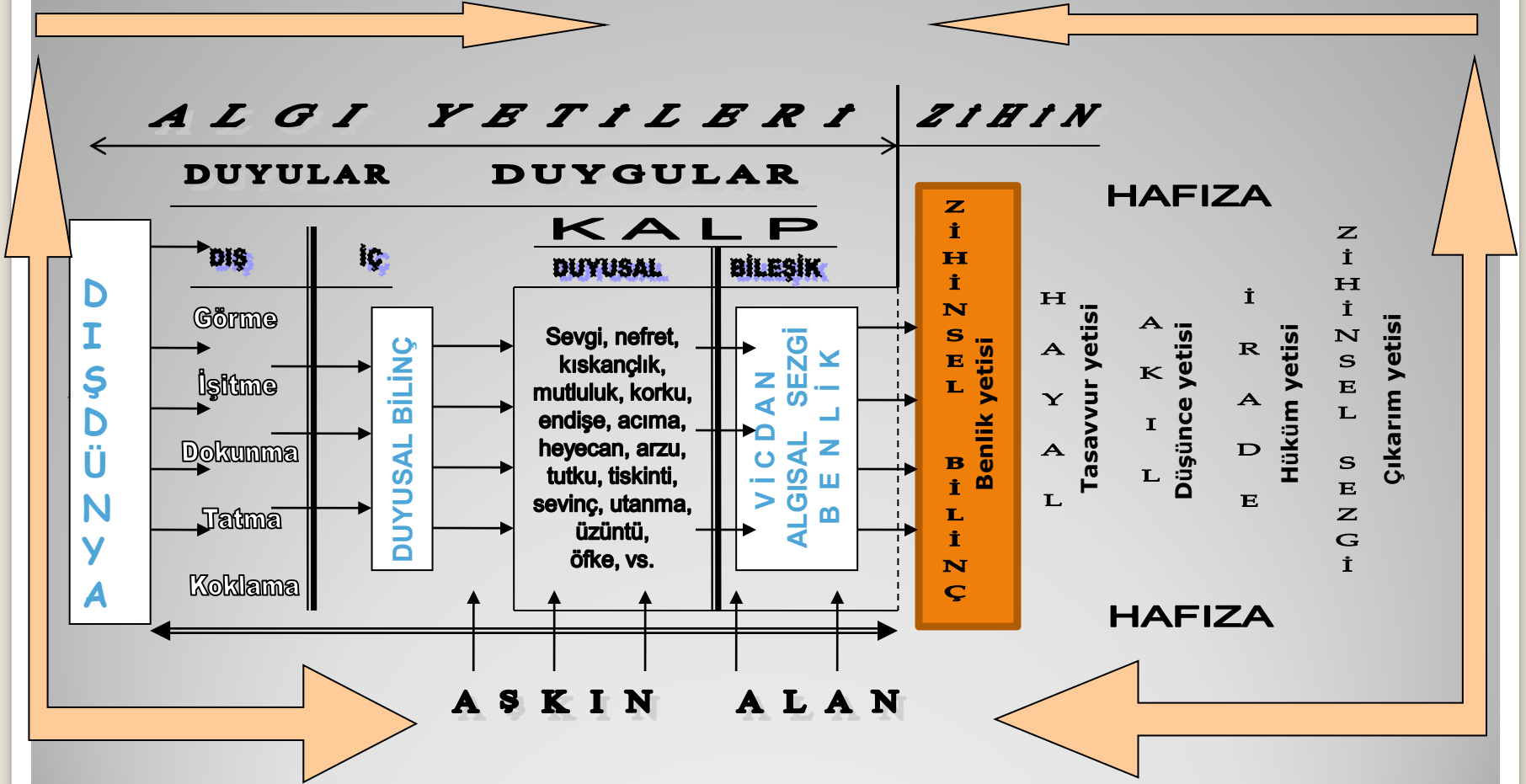
İSLÂM BİLİM GELENEĞİNİN BAZI TEMEL ÖZELLİKLERİ

- Bilimin gayesini hakikat bilir.
- Bilimin kendine has yöntemi olduğunu kabul eder (*usûl*).
- Bilimi (*ilmi*) rahmet olarak görür; ancak merhamet olarak esas almaz.
- Bilimi (*ilmi*) bereket olarak esas alır; ancak rızık kapısı olarak görmez.
- Bilimde (*ilimde*) birliği esas görür (*icmâ'*); ancak çokluğu engellemez.
- Bilimde saygıyı esas alır; ancak eleştiriyi saygısızlık olarak görmez.
- Bilimde güveni esas alır; ancak eleştirel tutumu güvensizlik kabul etmez.

Mefkûreleřtirilen zellikler

- Bilim (*ilim*) hayr-ı mahzdır.
- Bilim fazilettir.
- Bilim hakikatı bulup ortaya atmak için araştırmaz; bilim adamı kendi nefisini terbiye eder ve hakikatı yaşar.
- Vs.

İNSAN BİLGİ ANATOMİSİ

İnsan bilgi anatomisinin tarihte süreç olarak işlemesi tarihsel epistemolojinin tezahür etmesidir.

Bu açıklamamız bilim ve hatta bilgi geleneklerinin temelinde tarihsel süreç görmektedir. Bunu hem insan bilgi anatomisinde hem de tarih içerisinde süregelen insan davranışlarına yansıyan zihinsel çerçevelerde görmek mümkündür. Bu çerçeveler bilgiyi birikimsel olarak tarihsel sürecin neticesi kılmaktadır. Tarihsel süreç ise belli bir toplumsal bağlamda kesintisiz olduğundan özünde bilgisel bir faaliyet olmasına rağmen bilim, kendi bağlamının rengini alarak toplumsal özellikler kazanmaktadır. İnsan bilgi anatomisinin bu şekilde toplum bağlamında tarihsel sürece yayılmasına “tarihsel epistemoloji” diyoruz.

Tarihsel epistemoloji uygulamalı epistemolojidir. Bu ahliyle bilim epistemolojisinin bir toplum veya daha doğrusu medeniyetin tarihine uygulanmasıdır. Bu durumda bir bilim veya bilgi geleneğinin tarih içinde nasıl doğduğunu tarihsel epistemoloji açıklayabilir. Ancak bu tarihsel süreç tamamen insan bilgi anatomisi tarafından yönlendirilmektedir.

ŞÖYLE BİR DÜŞÜNELİM:

Bir gelenek toplumda sadece toplumsal faaliyetler neticesinde mi oluşur? Şayet toplumsal unsurlar dışında geleneği oluşturan başka etkenler de sayarsak meselâ maddî çevre, insan psikolojisi ve diğer insan fitratının etkenleri, bu takdirde bilgi sistemimizi bunun dışında tutamayız. Aslında burada gelenek tanımında “öğretisel yapıları” temele almakla geleneğin oluşumunda en etkin rolü bir bakıma insana bilgi anatomisine vermiş oluyoruz.

Bundan şu sonucu çıkarabiliriz: Tarih içinde bir süreçle işleyerek oluşan bir birikim bilgi melekelerimizle algılanıyorsa o zaman bu birikim bir gelenek olarak insan bilgi sisteminin özelliklerini yansıtır.

Bilgi sistemimiz saf epistemoloji tarafından incelenmektedir.

Bu durumda geçmişten beri süregelen bilimsel gelişmeleri gelenek olarak oluşum süreçlerini açıklayabilmek için saf epistemolojinin tarihsel süreçlere uygulanması bize tarihsel epistemolojiyi verecektir.

Saf epistemolojînin tarihe uygulanması bize evvel emirde "bilim epistemolojîsini" verecektir. İkinci olarak insan bilgi sisteminin bilimsel faaliyetlere bir uygulaması olan bilim epistemolojîsi bir toplum bağlamında cereyan ettiği için bunun bir bilim sosyolojîsi olması gerekecektir. Toplum sadece bir zaman kesintisinden ibaret olmadığı için bütün bu uygulamaların üç boyutta tezahür ettiğini hemen görebiliriz:

Birincisi, bilim epistemolojîsi;

İkincisi, sosyolojik açılamdır ki bu açılımın iki yönü bulunmaktadır: 1. faaliyetlerin içinde geçtiği asıl toplum; 2. faaliyetleri sürdüren bilim adamları topluluğu.

Üçüncüsü, tarihsel açılamdır.

Bilimsel faaliyetleri genel toplum içerisinde sürdüren bilim adamları topluluğu bilgi anatomilerini kullandıkları için tarihsel açılamdaki sürekliliği devam ettirirler. Bu süreklilik ise bilim geleneklerine yol açmaktadır. Bu tesbiti ortaya koyan ise tarihsel epistemolojidir.

Burada bunu İslâm bilim geleneğini esas alarak açıklamaya çalıştık.

BlueFame Upload™

SABIRLA DİNLENDİĞİM İÇİN ŞÜKRANLARIMI ARZ EDERİM

Alparslan AÇIKGENÇ

Alparslan AÇIKGENÇ

Yıldız Teknik Üniversitesi

Yıldız Teknik Üniversitesi

Felsefe Bölümü

Felsefe Bölümü

İstanbul

İstanbul